

Завтур В. А.
асистент кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

НАДАННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ ТА СУДОМ ДОЗВОЛУ НА ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО З МЕТОЮ ПРИВОДУ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Кримінальна процесуальна форма судово-контрольного провадження із застосування запобіжних заходів передбачає, за загальним правилом, обов'язкову участь підозрюваного, обвинуваченого у змагальному судовому розгляді слідчим суддею та судом такого клопотання. Відповідна нормативна регламентація, цілком логічно, потягла за собою закріплення у положеннях Глави 18 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) можливості примусового забезпечення участі особи у розгляді та вирішенні даного процесуального питання.

Так, ч.3 ст. 187 КПК України нормативно встановлено два способи забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у розгляді клопотання про застосування до нього запобіжного заходу: 1) постановлення ухвали про привід підозрюваного, обвинуваченого у разі його неприбуття за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою; 2) постановлення ухвали про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана, для забезпечення його участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Принципова різниця між ними полягає у сутності та правовому режимі застосування. Якщо під час приводу здійснюється супроводження особи до місця виклику (ч.3 ст. 143 КПК України), то під час затримання особи з метою приводу відбувається фізичне захоплення особи із подальшим доставленням слідчому судді, суду, який надав такий дозвіл протягом 36 годин з моменту затримання. Процесуальний порядок приводу регламентований ст. 140–143 КПК України, натомість окремі аспекти надання слідчим суддею та судом дозволу на затримання з метою приводу, в порядку, передбаченому ст. 189 КПК України є предметом даної публікації.

Системний аналіз положень ст. 187–191 КПК України дозволяє виокремити наступні умови надання слідчим суддею та судом дозво-

лу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: 1) набуття особою статусу підозрюваного, обвинуваченого у порядку, передбаченому КПК України; 2) неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю. При цьому принагідно зазначити, що прокурором під час розгляду клопотання мають бути надані документи, що підтверджують належне повідомлення особи про час та місце розгляду клопотання; 3) відсутність на час розгляду клопотання відомостей про перебування особи у міжнародному розшуку. У разі, якщо під час розгляду клопотання буде встановлено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук, слідчий суддя може розглянути клопотання про застосування запобіжного заходу без участі підозрюваного, обвинуваченого. В такому випадку, після затримання особи і не пізніше як через 48 годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід (ч.6 ст. 193 КПК України); 4) спеціальна мета подання клопотання — забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Дискусійним є аспект, пов'язаний із послідовністю вжиття заходів, передбачених ч.3 ст. 187 КПК України, а саме: чи обов'язково постановленню ухвали про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу має передувати постановлення ухвали привід особи? Положення ст. 187 та 189 КПК України не узгоджуються в цьому ключі. Якщо у ч.3 ст. 187 КПК України вказується на те, що ухвала про дозвіл затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу може бути постановлена, якщо ухвала про привід не була виконана, то у ст.188–189 КПК України про таку умову надання дозволу не згадується. У літературі на цей момент звертала увагу А. М. Мельник, пропонуючи такий кримінально-процесуальний механізм, відповідно до якого привід на підставі ст. 140 КПК України повинен обов'язково передувати затриманню з метою приводу, як більш м'який захід кримінального процесуального примусу (Мельник А. М. Забезпечення прав затриманого у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мельник Аліна Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — Київ, 2015. — С. 77). На нашу думку, при вирішенні цього питання слід керуватися по-

ложеннями ст. 189 КПК України, якими визначено коло обставин, що складають локальний предмет доказування при вирішенні такого клопотання, як нормою спеціального характеру.

Підставами прийняття слідчим суддею та судом рішення про надання дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу є: 1) наявність обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення; 2) наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, у тому числі ризиків, передбачених ст. 177 КПК України та обставин, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні; 3) наявність достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений переходить від органів досудового розслідування чи суду або одержавши відомості про звернення слідчого, прокурора до суду із клопотанням про застосування запобіжного заходу, підозрюваний, обвинувачений до початку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу вчинить дії, які передбачені ст. 177 КПК України.

Щодо останньої підстави слід звернути на проблему, яка вже була піднята у доктрині в контексті інших заходів забезпечення кримінального провадження (напр.: Гловюк І. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів [Електронний ресурс] / І. В. Гловюк., С. В. Андрусенко // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3—2. — Режим доступу: [http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk %20I. V., %20Andrusenko %20S. V.pdf](http://pap.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.%20V.,%20Andrusenko%20S.%20S.%20V.pdf)). Справа в тому, що сформульований стандарт доказування у вигляді «достатніх підстав» є надто високим для встановлення ризику переховування підозрюваного, обвинуваченого від органів досудового розслідування саме після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Тому, вважаємо, що запропонований раніше стандарт доказування у вигляді «розумної підозри» є цілком принагідним і в контексті вдосконалення положень ст. 189 КПК України.

Відповідно до ч.3 ст. 189 КПК України розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора. Видається не достатньо логічним усунення слідчого із кола учасників судового розгляду клопотання. З одного боку, це пов'язано із тим, що слідчий не бере участі і у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відповідно до ч.1 ст. 193 КПК України, але з іншого, складається ситуація за якої ініціатор клопотання не має можливості брати участь у його розгляді. Тому вважаємо за доцільне скорегувати положення ч.3 ст. 189 та ч.1 ст. 193 КПК України в цьому аспекті.

Іншим питанням, яке у доктрині та практиці виявилося доволі проблемним є визначення слідчим суддею та судом строку дії ухвали про надання дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу. У ч.3 ст. 190 КПК України доволі чітко визначено підстави втрати відповідної ухвали законної сили, однією із яких є закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній, або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії. Наразі існує практика, за якої слідчі судді, постановляючи ухвалу не визначають конкретного строку дії, а обмежують її фактом затримання або доставлення особи до суду. Такий підхід знайшов підтримку у науковій літературі (Завертайло І. О. Проблемні аспекти застосування норм КПК України в практичній діяльності при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та постановленні ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу / І. О. Завертайло // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. — 2015. — Вип. 34(3). — С. 82; Дояр Є. В. Затримання особи у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Дояр Євгеній Володимирович ; Нац. акад. внутр. справ. — Київ, 2018. — С. 85). Втім однозначно погодитись із його правомірністю не можна. По-перше, ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу втрапить законну силу з моменту приводу особи на підставі імперативного припису кримінального процесуального закону (п.1 ч.3 ст. 190 КПК України), а по-друге, строк дії дозволу на затримання має бути предметом пильного судового контролю з тих міркувань, що таке затримання не буде вважатися свавільним доти, допоки існуватимуть підстави для тримання особи під вартою. Зі спливом часу, фактичні обставини, які стали підставою для прийняття слідчим суддею відповідного рішення можуть бути суттєво змінені, що вимагатиме реалізації подальшого судового контролю і повторного розгляду питань, передбачених ч.3 ст. 187 КПК України.

Доцільно також окремо зупинитись на деяких питаннях, які стосуються формулювання резолютивних ухвал слідчих суддів про надання дозволу на затримання з метою приводу. На нашу думку, слід визнати правильною практику тих слідчих суддів, які у своїх судових рішеннях визначають особу, на яку покладається організація затримання, контроль над його здійсненням, а також вказують на необхідність повідомлення суду про результати виконання ухвали (Ухвала Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 12 жовтня 2018 року (справа № 193/2053/16-к) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77216232> ; Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 24 січня 2018 року (справа № 646/1122/15-к) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71803394>), хоча положення

ст. 190 КПК України не вимагають вказання таких відомостей у судовому рішенні. Видається, що така практика потребує нормативізації.

Обсяг роботи не дозволяє розглянути усі проблемні аспекти розгляду та вирішення слідчим суддею клопотань про надання дозволу на затримання з метою приводу, але окреслений проблемний спектр свідчить про те, що забезпечення прав осіб при здійсненні такого заходу та наданні дозвіл на його здійснення потребує як внесення змін та доповнень до ст. 189, 190, 193 КПК України, так і формування установленної судової практики.

Курганова С. В.

слідчий Другого слідчого відділу Слідчого управління
Територіального управління Державного бюро розслідувань,
розташованого у місті Мелітополі

ПЕРСПЕКТИВИ ОСКАРЖЕННЯ СЛІДЧИМИ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА ПОСТАНОВУ СЛІДЧОГО ПРО ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Наявність інституту апеляційного оскарження рішень слідчого судді, постановлених на досудовому слідстві, розглядається як важлива гарантія відправлення правосуддя, що дозволяє найбільш швидко виправляти помилки, яких допустилися суди, забезпечуючи охорону прав людини (Борисова Д. Перспективи оскарження ухвал слідчих суддів, що стосуються обшуку та повернення вилученого в ході його проведення майна / Д. Борисова // Юридичний інтернет-ресурс «Протокол» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://protocol.ua/ua/perspektivi_oscargennya_uhval_slidchih_suddiv_shcho_stosuyutsya_obshuku_ta_povernennya_viluchenogo_v_hodi_yogo_provedennya_mayna).

Відповідно до ст. 22 Кримінального процесуального кодексу (далі — КПК України), кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту своїх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом.